

RÓZSA IMRE, A DALKÖLTŐ

(1901 — 1952)

ELEK LÁSZLÓ

Szerette mindenki a Vásárhelyi-pusztán. Szerették minden nemes eszmét felkaroló, lelkesedő szívéért. Tisztelték dalszerző tevékenységét, szerették benne az önzetlen, szelíd, megbízható embert, az összejöveteleket, kultúrműsorok őszinte barátját, s nem utolsósorban a jól dolgozó asztalost.

Különös ember volt a Pusztá világában: népköltő. Nem foglalkoztatta id. Gregus Máté nagyszabású agrárprogramja, sem a „puszták alkirálya:” Karasz Péter politikus közéletisége. Ismerte képessége korlátait, s nem vágyott ilyen nagy, látványos szerepekre. Nem hódolt *takaros* Maczelka szinte már esztelenül aprólékos, bogaras pontosság kultuszának. Nem izgatta Győri Dani Sándor földéhsége, vagyonszerző törekvésének a heroizmusa. Hosszú, önemésztő küzdelmek, legendás kuporgatások helyett a meghitt nyugalom, a csendes béke sóvárgója volt. A lélek harmóniáját kereste, önmagát kutatta — befelé fordult.

Szerette és csodálta a végtelen Pusztát és annak egyszerű embereit, az áhítatos csendet, a rétet, amelyben hosszan gyönyörködött. Érezte a táj halk sóhajtásait, élvezte gazdag színpompáját. Élete azonosult az aranyadparti tanyavilággal, a Vásárhelyi-pusztával.

Ismerte a pusztai emberek egyszerű életét, gondolkodásmódját is, azt az aggályoskodást, amely sok nemes célkitűzést buktatott már meg az idők során ott is, ahol pedig éltek tisztán látó, az egyéni érdekeken felülemelkedő, közösségi emberek. Ha nem is örvendett a túlzott bizalmatlanságnak, megértette azokat is, akik féltek a kockázatvállalástól, és nem segítettek teljes erejükkel a gyorsabb tempójú fejlődést. Saját bőrén is tapasztalta, mennyire ki van szolgáltatva a kis földterületen gazdálkodó ember a természet pusztító, kegyetlen erőinek. Tudta azt is, hogy csak önmagában bízhat, mert a tőle távol lakó városi képviselőtestületi urakat nem érdekli különösebben a külterületen élők élete.

A fenti tények ismeretében érthető, örült, amikor látta, hogy a szépen sorjázó új házak a település községgé válásának a reményével kecsegtettek. Meg is érte azt, hogy Kardoskút 1950-ben önálló lett. A fokozatosan elterjedő gazdasági gépek, az újfajta növénykultúrák a modernebb paraszti életforma közelségének az ígérését hozták. Az olvasókörök, ahol sok kedves órát töltött, s amelyeknek könyvtárait — ahogyan ismerősei vallják — töviről hegyire ismerte, az emberi kultúra szélesedésének a hitével biztatták.

Dalaiban — igen jellemzően — nem tükröződik ez a civilizációs folyamat. Egysíkú képanyaga a hagyományos paraszti életforma világához tapadt. Azokhoz a motívumokhoz, amelyek az évszázadokon át formálódó, régi paraszti dalokból is ismertek. Témájuk köre még szűkebb is: a Pusztá világában élő, sorsával elégedett, kevéssel beérfő gazdaparaszti — sajátmaga érzésvilága és szemlélete jelentkezett bennük. A summás, béres-élet keserveinek a megéneklésére nem volt húr a citeráján, pedig jól ismerte azokat is.

Életének meghatározó élményeit — az asztalosmunka alkotó szépségével való találkozástól eltekintve, amelyet Hódmezővásárhelyen ismert meg — a Pusztá adta. A végtelen

határ, a színeit változtató róna bővületében élt kisgyermekkorától. A Csepregi-, a Gombos-, a Gombkötő-, a Juhász Nagy-, az R. Molnár- és a Patócs-tanyákon eltöltött mindenébéres évek nevelték rá a paraszti munka reális értékelésére és sajátos szépségeinek a felismerésére. Ott teljesedett ki a Pusztán a párjára talált férfi boldogsága is, nem is kívánczolt el onnan sohasem. Dalköltészetének a képanyaga ezért lett homogén. Néhány helyzetdal-próbalkozástól eltekintve ugyanis csak önmaga életéről és érzéseiről énekelt. Arról a reális viszonyról, amely szerelméhez: a Pusztához, a tanyai élethez és a munkához fűzte. Ezért hat nála természetes elemként a pusztai környezet rajza. Nem egyszerű háttér, hanem az élmény hiteles forrása.

Különös dolog, hogy fájó, agresszív élmények emléke nem árnyékolja sohasem dalainak derűs képeit. Csak egy-két versében találunk olyan nyomokat, amelyek arra utalnak, hogy az élet, a társadalom negatív jelenségeinek (pl. az „emberiségen rágó élősdie férgek” kapzsisága, a felelőtlen kártyások elítélése stb.) is jó megfigyelője lehetett. Megzenésített dalaiban azonban hasztalan kutatunk lehangelő motívumok után. Mintha úgy érezte volna, hogy a dalszerzés valójában a lélek örömmünnepe, a dal pedig a kicsorduló életörömtől kapja meg igazi fényét. Vagy attól tartott, hogy a bánat és a szomorúság képanyaga szétfeszíti azokat a viszonylag jól elsajátított, valójában azonban nem túl változatos formai kereteket, amelyekben derűs életszemléletének motívumai kényelmesen helyezkedtek el?

Mily nagy kár, hogy nem engedett szabad folyást egyéni bánatainak és keserveinek! Az embert a kemény megpróbáltatások edzik férfivá, s őt erőpróbákban fölösen is részeltette az élet. Sok fájó, emberformáló emlékről, kínzó belső szorongásról vallhatott volna. Arról, hogyan vándoroltak szülei egyik helyről a másikra a Pusztán, munkaalkalmat s a hat gyermeket számláló családnak elfogadható otthont keresve. Vagy méginkább arról, miként esett áldozatul nemcsak egész állatállományuk, hanem még négy testvére is az egyik gazda elvetemült gonoszságának, tisztán azért, mert szülei — tartva magukat a szerződéshez — nem voltak hajlandók az írásban vállalt határidő lejárta előtt elhagyni a tanyát. A család barátai és rokonai között még ma is él ennek a lisztet és darát patkányméreggel mérgező brutális bűntettnek az emléke, amely egy jöttányival sem enyhébb, mint amilyen a férjgyilkos tiszta asszonyok merénylete volt.

De szólhatott volna a korai árvaság keserveiről is, hiszen már 14 éves korában itthagyták szülei. Éppen a legrosszabbkor, az első világháború második évében, amikor a mind nehezebbé váló megélhetés még a megértő rokoni szíveket is megkeményítette. Amikor gyermeklelke leginkább vágyott a szülői szeretetre.

1915-ben ment első munkahelyére, Nagybánhegyesre a „gőzparipán”. (Feltehetően egyik anyai rokonához: Csepregi Mátyáshoz.) Még élt beteg édesanyja. Az örökké emlékezetes búcsúzásra, az édesanya aggódó intelmeire jó két évtizeddel később egy megindítóan kedves hangulatú verssel emlékezik vissza. A verset, mely (1937-ben az orosházi Demartsik nyomdában, az ifj. Tóth Pállal közösen kiadott Pusztai vadvirágok című, igénytelen kiállítású füzetben jelent meg,) a gondoskodó anyai szeretet kapkodó, ideges izgalma és a tétova gyermek ragaszkodása hatja át. Ez teszi mind a mondanivalót, mind a hangulatot egyaránt szaggatottá. A gondolatépítés mozaikszerű töredezettsége, a hétszer is alkalmazott három pont, továbbá az örökre összekapcsoló szeretet és a fizikai egymásmellettséget megszüntető kényszerű, kikerülhetetlen válás ellentéte kívánja és indokolja ezt. A gondolat láthatóan kemény harvcot vív a bizonytalan verstechnikával. Szerencsére a forma csiszolásának nem esik áldozatul az érzés és a mondanivaló hitelessége, de a vers logikus szerkezete sem. Az alig kitapogatható zene sem zavar. Rózsa ugyanis szabadon bánik a ritmussal és a rímekkel. Mindegyik a szomorú tartalmi mondanivalónak rendelődik alá, amely nem enged sem elevebb ritmikát, sem felfokozott hatású rímeket. A verssorokat szabálytalanul kapcsolják össze az enyhe rímillúziót keltő asszonancok és a minőségileg alig-alig több, mint szokványos ragrímek. Ezáltal az érzésen, a mondanivalón marad a lényeg.

A bevezető szakasz akár tömör megfogalmazású próza is lehetne:

Szeme könnyes, arca szomorú,
Az ajka néma.
Szíve elszorul, lelkéből
Fel-feltör néma zokogás ...
Mikor oly nehéz a válás ...
Óh, drága édesanya!

Költőivé a sejtetés teszi. Az a finom megoldás, amelyik a találó képelemek mögé odarejti a visszaemlékező költőt, aki a felejthetetlen pillanat hiteles rajzában fájdalmát és szeretetét is megvallja. Olyan egyszerűen, olyan tisztán, akár a népdalok. A refrénné váló „Óh, drága édesanya!” — felkiáltás ugyanis újfajta érzést és gondolatot is társít a leíráshoz. Benne a költő egyéni vallomása fogalmazódik meg, ugyanúgy, mint a „virágom, virágom” megszólítás is intim szerelmi vallomássá avatja a párválasztás tiszta dalát, a Tavasz szél vizet áraszt-ot.

Utána már csökken a költőiség ereje. Az ábrázolás, amely ügyesen összefogta itt még a szívszorongató pillanat külső és belső sajátos megnyilvánulási jegyeit, kötészeté nem oldott prózába csap át. Az ifjú tudatában mélyen megrögződött utolsó anyai szavak hitelességéhez természetesen nem fér semmi kétség. Elhisszük, úgy volt minden, ahogy Rózsa leírta. Mindez azonban még nem költészet. Az élet prózáját nyújtó, tudatosan hiteles dokumentáció mindenkor gyöngíti a lírai vers hevét. Jelen esetben is. Inkább megtöri, mint fokozza a hangulatot.

Szerencsére záró tételként sikerült ellentétet alkalmaz Rózsa: a végső búcsút. Az állomásról „prüszkölve, dübörögve” induló gőzparipa és az utolsó ölelésre táruul anyai kar vizualitását s az utolsó anyai csók emlékét. Jól sikerült hangulati asszociáció ez. A képelemeket ugyanis azonos érzés köti-fogja össze. A prüszkölve, dübörögve induló mozdony amely messzire viszi és örökre elszakítja egymástól az egyetlen pillanat alatt egyszerre felnőtté öregedett gyermeket és az édesanyát, mintha csak kettőjük szívének viharát dübörögné. Egyformán tombol itt a dohogó, fájdalmasan sistergő, ijesztő fekete monstrum és a felzaklatott emberi szív.

Szép ez a lezárás. Logikailag is egységbe fogja a verset, amelyben nincs bántó morálizálás, sem oktató didaktizmus. Azt láttatja ez, hogy Rózsa jól érezte, mi a költészet. Szép, mert nem érzeleg, nem érvel, hanem ábrázol.

A világháború és a Tanácsköztársaság idejéről, magáról a 7 évig tartó cselédletről — amint mondtuk is már — dalköltészete nem őriz élményeket. Munkakönyvéből tudjuk, hogy leghamarább 1922-ben mehetett Vásárhelyre, hogy kitanulja az asztalosságot. Élete sora ekkor kapott kedvezőbb fordulatot. Nemcsak a manuális munka szépsége ragadta meg itt, hanem a művelődés nagyobb lehetősége is. Tudatosan törekedett arra, hogy a szakma elismert munkásává váljék. Élvezte az alkotó tevékenység szépségeit. Gyönyörködni tudott a szépen megmunkált darabokban, kiváló iparos lett. Sokan őrzik ma is egy-egy pompás kivitelezésű munkadarabját Kardoskúton.

Ekkor ismerte fel azt is, milyen sokat jelent a nagyobb tudás, a szerteágazó ismeretés buzgón olvasni kezdte a keze ügyébe kerülő képes folyóiratokat és irodalmi alkotásokat, mindent válogatás nélkül. Szinte falta a betűt. Örült, ha színes, eleven történetre, vagy egy-egy kedves hangulatú versre akadt. Ezeken hosszasan elmélázott. Lelkes könyvbarát lett belőle. Mélyen átélte olvasmányait, s boldog volt, ha beszélhetett róluk. Azt mondják, hátsósan mesélt: tudott bánni a szóval és az érzelmmel.

Az a zárkózottság, amely anyja halála után hatalmába kerítette, s amelyet a pusztai béresélet, az önmagára utaltság még csak fokozott, lassan oldódni kezdett. Váratlanul több ifjú kereste a kapcsolatot vele, akikkel főként Vásárhelyen, a Visszhang utcai olvasóköriben

találkozott. Itt vitatta meg olvasmányait. Az olvasókör hamarosan második otthona lett. Itt került szoros kapcsolatba a műkedvelő előadásokkal, itt sejtette meg először azok közösségformáló, izlésfejlesztő erejét. Itt talált magának megértő feleséget Dezső Ida személyében, akivel egy műkedvelő előadás alkalmával ismerkedett meg. A gazdasági válság kelles közepén, 1929 májusában aztán megesküdtek. Később az anyai jussát — amelyet szülei sohasem élveztek — a nagyszülők halála után megkapta, s így került vissza a Pusztára, Kardoskútra, az Aranyadér mellé, egy 12 holdas tanyába.

Szívesen vállalta a régi életformát. Szíve különben is mindig visszavágyott a végeláthatatlan rónára. Gyermekkori élményei is odakötötték. Ismerte iratlan törvényeit, nyugodt csöndességét, lakóinak köntörfalazás nélküli beszédét. Pusztai életének az adott újszerűséget, hogy a földművelés mellett az asztalosságot is folytatta. Istállót alakított át műhellyé. Istállóra nem volt szüksége, mert csak sertéseket nevelt és baromfit tartott.

Nem tudjuk, mikor és hogyan kezdett verset írni. Volt-e biztatója, bátorítója, vagy pusztán az újságokban, képeslapokban, elsősorban a Tolnai Világlapjában olvasott versekre reagált? Annyit tudunk mindössze, hogy már Vásárhelyen is próbálgatta erejét. Itt írt verseit és eleinte a Kardoskúton írottakat is csak a feleségének mutatta meg, mint a szerelmes ember, aki fél attól, hogy megmosolyogják érte.

Igazi lírai énjét minden kétséget kizáróan az Aranyad partján találta meg. Ott újraéledtek a régi pusztai élmények, s az új találkozás a földdel és a régi ismerősökkel tiszta örömet csalt a szívébe. Itt minden dalra ihlette: a családi fészek nyugodt békéje — amelyből egyetlen dolog hiányzott: az életerős, egészséges gyermek —, a gazda szemével látott határ, a tavaszi virágnylás, a ringó kalásztenger, a hervadó ősz gazdag színpompája, a tél méla csöndje, az ősök emléke, a különböző népszokások. Felesége mondotta, hogy „sokszor a forgácsok zizegéséből, a gyalu *hersegéséből*, a lágyan hullámzó kalászok susogásából is dallamokat hallott. Dalra és ritmusra érzett munkája közben is. Ilyenkor abbahagyta munkáját, s nem folytatta, amíg csak el nem készült a vers, a dal. Sokszor a legyalult deszkákra írta rá ezeket, sőt nemegyszer a maga szerkesztette dallamot is rákottázta, mert megtanulta a hangjegyek használatát is.

A harmincas évek második felében már szomszédai-barátai is tudtak versírói-dalszerzői szenvedélyéről, mint ahogyan arról is, hogy a tanyai ifjúság műkedvelő előadásainak ő az egyik legnagyobb pártfogója feleségével együtt. Őt kérték fel arra, hogy a különböző darabokhoz, mindenekelőtt a közkedvelt népszínművekhez (Sárga csikó, A bor, A falu rossza, Piros bugyellárás stb.) színpalakat fessen. Nemegyszer levelezőlapokról másolt rájuk motívumokat, arra azonban mindig ügyelt, hogy azok az egyes témákhoz illőek legyenek.

Ezek a műkedvelő előadások az egész tanyavilágot lázba hozták. Szinte mindenki beavatott volt korra és vallásfelekezetre tekintet nélkül. A szervezésből, a művek ajánlásából különösen Breuer Oszkár, Kardoskút evangélikus papja vállalt oroszlánrészt magára. Vele került szoros kapcsolatba a katolikus Rózsa Imre. Ő indította el mint költőt és dalszerzőt a nyilvánosság felé. Ezeket olvashatjuk Breuer feljegyzéseiben Rózsa Imréről: „A műkedvelő előadások rendezésével kapcsolatban sokszor szinte naponta felkeresett egy mindig kócos, fekete hajú, halványkék szemű, különös-tüzes tekintetű fiatal ember: Rózsa Imre. Úgy 1936-ban, nem sokkal beiktatásom után, Juhász Nagy Vilmos olvasóköri elnök biztatására, nagy szerénykedve, szinte félősen előhozta szerzeményeinek kis gyűjteményét. Majd pedig bámulatos könnyedséggel a maga készítette citeráján elkezdte nótázni igazi népi-paraszti gondolatokkal telt nótáit. Mivel több versében nem volt elég gördülékeny a ritmus, és volt néhány nehézkes kifejezése, azt javasoltam neki, képezze magát. Olvassa Petőfit, Aranyt, Adyt és József Attilát, hogy szókincse gyarapodjon. Hoztam neki gimnazista poétika és retorika könyveket. Nagy lelkesedéssel vetette magát bele az irodalomba. Önszorgalmából nemcsak a versszerkesztés titkait tanulta meg, hanem a kottát és a zeneszerkesz-

tést is. Úgy, hogy néhány év múlva egészen más hangvételű és ritmusú verseket kezdett írni.”

Így született meg Breuer Oszkár buzgólkodása révén Rózsa egyetlen nyomtatásban megjelent versfüzere, a már említett Pusztai vadvirágok. A 24 oldalas kiadványban 12 verse kapott helyet. Ugyanannyi, mint amennyit kedves szomszédja, a szintén verselgető ifj. Tóth Pál közölt.

Tévednénk, ha azt mondanánk, hogy kiforrott versek ezek. Nem. Csak egy-egy sor, egy-egy találó kép és hangulat biztat azzal, hogy írójától még jobbakat is kaphatunk. Valójában nem mások, mint reményit ébresztő torzók. „Igazi vadvirágok: Pusztai vadvirágok” Színesek, illatosak és — elhagyottak!” — ahogy az ajánlást író Breuer mondja. Nem igényesek. Nem kíváncsoznak úri asztalokra. Megelégszenek azzal, hogy hírt adnak a Pusztai szépségéről, a Puszta élők emberek őszinte érzéseiről. Nem kívánnak többet, mint hogy szívesen fogadják és megbecsüljék a tanyák lakói. Szerények, mint a népművészeti termékek, vagy mint a naív festők művei, amelyek nem azért készülnek, hogy éles szemű kritikusok megmosolyogják és kemény bírálatban részesítsék őket. Az ösztönös ráézés a több bennük, nem a művészi tudatosság.

A kis füzet megjelenése mélyen szántó élményt jelentett Rózsának. Szemtanúk mondják, s maga Breuer is megerősíti, hogy amikor kihozták Kardoskútra, s a parókián kezébe vette, a meghatódottságán alig-alig tudott uralkodni. Egyszer csak énekelni kezdte a Himnusz, váratlanul, szinte bevezetés nélkül. A jelenlevők megilletődötten nézték; mindnyájan átéreztek, milyen ünnepélyes lehetett ez a pillanat annak a férfinak, aki önmaga erejéből küzdötte fel magát oda, hogy verseit nyomtatásban lássa.

A Pusztai vadvirágok kedvező fogadtatása nem tévesztette meg. Megérezte, hogy a citera nem elég ott, ahol a kifejezésre váró gondolat és érzés lantot és orgonát követel. Nem kellett sokat várnia reá, hamar megtalálta azt a területet, amelyen biztonságosabban mozoghatott. Ez a dalköltészet volt, amelyet a versírással párhuzamosan már korábban is művelt. Tévedés ne essék: nem fogta vissza pegazusát, és nem kiskorúsította le saját költői adottságait. Inkább csak okos számvetést tett erejével és valós, reális lehetőségeivel.

Úgy tűnik, hiába ajánlotta neki Breuer, nemigen forgatta sem Ady, sem József Attila versesköteteit. Dalszövegeiből és azok nyelvi képeiből legalábbis erre nem találunk igazolást. Előképzettsége, polgári képeslapokon fejlődött ízlése amúgy sem tette alkalmassá arra, hogy együtt szárnyaljon Adyék képalkotó fantáziájával, és megértse azok szimbolista-expresszionista-szürrealista képeit, vagy hogy kiérezze műveik modern verszenéjét.

Mérhetetlen a távolság közöttük. Rózsára ugyanis azok a hamis, népi jellegű dalformák hatottak, amelyekről akkortájt hangos volt a magyar élet. Ezek úgy voltak népiesek, mint a népdramává mélyülni nem tudó, társadalmi gondok helyett szerelmi történeté sekélyesedő dalos-táncos népszínművek. Olyan nótaszerzők hatása alá került, akik nem értették meg Bartók és Kodály tiszta népi zenéjét és népdalkutató fáradozásait, s inkább az érzelgős műdaloknak, a cigánydaloknak voltak a szálláscsinálói. Nem tapadt ez a dalköltés sem a múlt századok virágékeihez, sem a század elején megújuló motívumkincshez, mint ahogy nem inspirálta a népköltészet ősi, atavisztikus műfajainak (mondókák, kiolvasók, altatók, gyermekjátékok, naphívogatók stb.) formai tisztasága és csodálatosan tiszta zenéje sem. Ez az oka annak, hogy dalainak a gyökerei nem ereszkedtek túl mélyre a népi talajba. Ezért lettek könnyen eltűnőek: csak egy generációnak jelentettek igazi örömet és élményt. Persze, ez sem kevés. Ezért mondjuk bátran, jobban járt volna, ha valamilyen népdalgyűjteményt kap a kezébe, és megismeri a tiszta forrást, a nép költészetét.

A fentiekből egyenesen következik az is, hogy századunk elejének divatos nótaszerzőit nem szabad az irodalom magas mércéjével mérni. A Fráter Loránd-, a Dankó Pista-, a Tinódi Társaság, a Muzikusok-Zeneszerzők-Írók Szövetkezete, az Igazság parasztíró köre tagjának lenni nem jelentett valós költői rangot, sem az, ha valaki a Magyar Muzikus, a

Rádió Újság, a Kis Újság, a Film, Színház, Irodalom, a Magyar Zenealbum, a Százhuross hegedű, a Skála, esetleg a Magyar Zeneszó nótapályázatán aranykoszorús oklevelet nyert. Sok kistehetségű, kielégítetlen becsvágyú költőcske és „zeneszerző” nyergelte meg ezeket a lehetőségeket, és vívott ki magának kétes értékű sikereket azzal, hogy dalait a Magyar Zenealbum (ennek felelőtlen üzleti manővereit a pusztaföldvári Németh Béla szerkesztette, Orosházán megjelent Fényszóró első, 1937-es évfolyamának 2—3. száma ismertette) vagy más sokszorosító vállalat útján nyomtatásban is megjelentette.

Rózsa Imrét nem soroljuk ezek közé. Ő a Pusztá kellős közepén valószínűleg nem tudott semmit sem arról, milyen üzleti érdekek és visszaélések penetráltak az „országos” pályázatokat. Ő hitt a mozgalomban és a pályaművek elbírálásának erkölcsösségében. Azokban az arany oklevelekben és babérokoszorúkból, érmeiben és emlék-okiratokban, amelyekkel teleaggathatta szobáinak falait. Hogyne hitt volna, hiszen még lemezre is vették dalait, sőt a Szövegírók és Zeneszerzők Országos Szövetségének tagjaként haláláig tiszteletdíjakat is kapott.

Ha arra a kérdésre kellene válaszolnunk, mi is volt valójában Rózsa Imre, azt mondanánk: áldozat. Szerencsétlen áldozata egy kor hazugságának. Mint ilyen, nem volt egyedül. Másokat is félrevezetett az álnépieskedő, árvalányhajas-gyöngyösbokrétás magyarokodás. Ez természetesen nem lehet vigasz. Vigasz legfeljebb az, hogy a kortárs nótaszerzők legbecsületesebbjeinek egyike volt, aki a legtöbbet és a legigazabbat adta: az őszinte tiszta hitet.

Bevallom, csak azt a 45—50 dalát ismerem, amelyet Juhász Nagy Vilmos hozott el hozzám. (Sajnos, hagyatékához többszöri próbálkozás után sem tudtunk hozzájutni.) A legtöbbje sokszorosított kotta. Többnyire egy-egy kisebb zenekiadó vagy sokszorosító üzem (Muzsa, Magyar Zenealbum, Nótástarisznya, Magyar Muzsikus, Nótatarsoly, Pekáry Margit vállalata) jelentette meg őket. Nem kellett sok vizsgálódás hozzá, hogy észrevegyem: a dalszerzők szívesen társultak vele. Szinte versengtek szövegeinek megzenésítéséért. A kézhez kapott és átnézett nótáknak 16 társszerzője akadt, de 6 olyan is volt köztük, amelyeknek a dallamát maga Rózsa szerezte.

Vajon miért szerették verseit, holott személyes érdek nem befolyásolhatta válogatásukat? Ugyan milyen előnyöket is biztosíthatott volna nekik Rózsa? Valahol máshol kell keresnünk az igazi magyarázatot. Magában a versben, a szövegben! Az vonzotta mágnesként magához a „zeneszerző”-ket. A Pusztá világának egységes, homogen élményanyaga és hiteles képisége, a népi nyelv tisztasága, amely megkönnyítette a dallamépítést akkor is, ha a vers szerkezeti felépítése a korabeli divatos műdalok hatására nemegyszer jócskán el is távolodott a tiszta népdaltól. Még ezzel a teherterheléssel is több volt, érdekesebb volt az ő szövege, mint bármelyik szövegíró társáé.

Volt egy emlékezetes találkozásom vele 1950-ben. Egy értekezletre voltam hivatalos az írókat, költőket, képző- és zeneművészeket tömörítő Művészeti Dolgozók Szakszervezete orosházi csoportjához. Erre ő is kapott meghívást. Azzal tűnt ki közülünk (voltunk vagy tíz-tizenketten), hogy a „megtiszteltetést” amolyan székfoglalóval honorálta. Olyan gesztus volt ez, mint a Himnusz éneklése az első nyomtatásban megjelent műve láttán.

Két dalát olvasta fel. Nekem, akit bizonyára a szervezet kritikusának szemeltek ki, kisebb-nagyobb fenntartással tetszett mind a szituáció, mind a két vers népies hangja. Messziről érzett rajtuk Rózsnak a Pusztához való erős kötődöttsége, költői hangvételének őszintesége — a népdalszerűség. Bizonyos azonban, hogy nem váltak egyetemes mondanivalójuakká. Csak egy kisebb réteg és egy szűkebb tájegység verseiként hatottak. Megformálásuk nélkülözötte a népköltészet gazdag szimbolikáját, gondolatpárhuzamos szerkesztésmódját. Azokat a sajátosságokat, amelyeket a népdalokhoz tudatosan közelítő műköltők metaforává sekélyesítenek, vagy helyesen alkalmazni sohasem tudnak, mert nem képesek úgy azonosulni a tájjal (nincsen olyan szoros kapcsolatuk vele), hogy sajátmaguk érzésvilágának

rezonáns vonzásait fedezzék fel abban. Az ő dalkísérletei is nélkülözték ezeket a karakterisztikus vonásokat.

Nem sokkal e találkozás után önmaga vetett véget életének. Halála esztelen halál volt. Azt is mondhatnók, áldozata lett a dalnak. Egy családi összejövetel után, amelyre a helyi zenekar is elment, akartak pontos adatokat szerezni tőle az ott megjelent vidéki vendégekről, régi dalszerző barátairól. Második kihallgatása előtt aztán — meglepőleg az élet csatáit, s félve attól, hogy egy-két régi irredenta dalát is számon kérik tőle — öngyilkos lett.

Kardoskút lakossága, a Külső-pusztai népe tisztelettel őrzi emlékét. Hamarosan sírköveket állítottak hamvai fölé. Ott van a helyi temetőben, hogy tovább őrizzék a „pusztai dalköltő” emlékét. Dalai közül ma is több forog közszájon, gyakran a rádióban is felhangzik egyik-másik.

Emlékezzünk rá egyik legkedvesebb dalával! Azzal, amelyiket a Hódmezővásárhelyi Kamarakórus 1947-es országos dalversenyén is bemutatott díjnyertes dalával: a Vásárhelyi-pusztával együtt. Benne van tömören egész élete és egyénisége.

Messze lakom ...

Messze lakom a pusztában az Aranyad-parton.
A fejemet gyöngyharmatos vadvirágra hajtom.
Itt élt apám, édesanyám, itt nőtt bölcsőm fája.
Itt susogott szerelemről a búza kalásza.

Bejártam már sok országot, hegyes-völgyes tájat,
De az Isten sehol szebbet nem teremtett nálad.
Fehér-meszelt tanyavilág, délibábos róna,
Olyan vagy, mint a szívemben a legszentebb rózsa.
(Te hullass majd vadvirágot csöndes sírhalmomra.)